

KÜLÖNFÉLÉK.

Az unitáriusok a Prot. Irodalmi Társaság közgyűlésén.

Nem szószertint veendő: Csak a br. Prónay beszédében voltak jelen. S még így is „vegyes érzelmekkel“ fogadták. A prot. irodalmi társaság tagjai közül többen érzik azt a visszaságot, hogy az unitáriusokat nem fogadták be a prot. irodalmi társaságba. Báró Prónay Dezső, az ág. ev. egyház egyetemes felügyelője a társaság sept. hóban Miskolczon tartott gyűlésén egy remek beszédben fejtegetve a protestantizmusnak a láthatatlan egyházzal szülő szép tanát, mely az összes keresztény egyházakat egy magasabb egységbe foglalja, s mely minden türelmetlenséget és felekezeti gyűlöletet kizár, el akarván eme visszasságot tüntetni, beszéde végén nyíltan kifejezést adott annak az óhajának, hogy az unitáriusokat vegyék be az irodalmi társaságba. Ünnepi üdvözlő beszédébe foglalván be óhaját, azt a gyűlésen indítványképp nem tárgyalták. De egy pár protestáns lap mindjárt a gyűlés után sietett jelezni a „vegyes érzelmeket“, melyeket az óhaj elhangzásakor a gyűlésen éreztek. A Budapesten megjelenő „Prot. Egy. és Isk. Lap“ a nélkül, hogy a kérdés tárgyalásába belémenni akarna „ez idő szerint az unitáriusok befogadását csak mint Báró Prónay egyéni óhaját“ kívánja tekinteni és a kérdést tárgyalásra nem vinni. A „Debreczeni Prot. Lap“ pedig, melynek véleményét az „Evang. Egyház és Iskola“ is utánközli, egyenesen tiltakozik a Br. Prónay ajánlata ellen, „Más a láthatatlan egyház, — ugymond, — megint más a Magyar Prot. Irod. Társaság. Amabban igen jól megférünk úgy a róm. katolikusokkal, mint az unitáriusokkal együtt, emebben pedig éppen úgy nincs helyük az unitáriusoknak, mint a hogy nincs a római katolikusoknak“. Így a Debreczeni Prot. Lap! De hát a Prot. Irod. Társaság a protestantizmus egyik legfőbb, minden protestáns egyházzal közös elvét mellőzné-e? A láthatatlan egyház eszménye, melynek megvalósítására vagyunk hivatva, a Prot. Irod. Társaságban töröltetik-e? A Debreczeni Prot. Lap szerint igen. A Debreczeni Prot. Lap úgy véli, hogy ott annak nincs helye, hanem csakis azon kívül. A Debreczeni Prot. Lap

elismeri a láthatatlan egyházat egy olyan egyházra nézve, a mely azt nem ismeri el, vagy legalább az egyházzal más felfogása van és nem akar együttműködni a láthatatlan egyház megvalósítására egy olyan egyházzal, mely azt elismeri, melynek az egyházzal ugyanaz a felfogása van. Nem egyébért mondjuk ezt, csak azért, hogy rámutassunk arra, hogy az érv nem mindig kíséri az érzületet. A mi az utóbbi illeti, nyugodt lehet a debreczeni Prot. Lap és mindazok, a kik vele közösséget vallanak és azok is, a kik „ez idő szerint“ óvakodnak. Az unitáriusok nem fogják háborítani. Nem jelentek meg sem a múlt évi pozsonyi gyűlésen, sem a jelen évi miskolczi közgyűlésen. Tagsági-alapító díjakat annak idején fölhívásra fizettek be, s joguk lenne a megjelenésre, de az unitáriusok oda nem mennek, a hol nem szívesen látott vendégek. Hanem azt már nem tehetik önök ellenére se, hogy az oly egyéni jóindulatot, mint a Bátor Prónay Dezsőé, a prot. szabad-elvűségnek oly nyilatkozatát köszönettel, hálás elismeréssel ne viszonozzák.

Székely kérdés. Bedő Albert a székely-kereszturi kerület orsz. gyűl. képviselője a székelykérdésre programbeszédében a következőket mondta: „A bizalomnak és támogatásnak tudatával és reményével indulok arra az utra, hogy ennek a kerületnek gazdasági és földművelési kérdéseiben szolgálatjára legyek, nevezetesen pedig óhajtom, hogy ebben a kerületben, mint az egész székelyföldön most súlyos és terhes adósságokkal küzdő polgártársainknak a még meglévő csekély vagyonukat fölemészítő tartozásaikból való kiszabadítására a szükségletnek megfelelően nagyobb alaptőkével rendelkező oly *földhitelintézet állítassék föl*, mely a mellett, hogy akár gazdasági beruházásokra, akár birtokvasárlásokra, az itt működő mostani pénzintézeteknél sokkal olcsóbb s az ország fővárosában működő magyar földhitelintézetéhez hasonló kölcsönöket adjon és a már kölcsönökkel terhelteknek a mostani drága adósságaik visszafizetését oly mérsékelt kamatteher mellett teljesítse, melynek viselését megbirják s így még meglévő vagyonukat megmenthetik. Szükséges a *fogyasztó, értékesítő hitelszövetkezetek* minél kiterjedtebb számban való létesítése, melyek útján az, a mit egyes ember meg nem tehet, a többeknek egymást támogató összeállításával megtehető. A telepítésre vonatkozólag már előbb volt szerencsém említeni, hogy én első sorban minden községben a hol csak eladásra kerülő föld van, a most földet nem bírókat lehetőleg otthon s abban a községben vagy annak szomszédságában kívánom megtelepíteni, a hol születtek. Itthon, minden község kebelében kell a földművelést, állattenyésztést, kisipari munkásságot s a házi ipart élhető és virágzó helyzetbe segíteni, a mi annnyival inkább lehető, mert ha alkalmas volt a székely nép mind a földművelés házi kezelésében, mind az ipar különböző nemeiben Oláhországban tanítást adni s ott mestereket nevelni, bizonyára elég képes lesz arra is, hogy az idők mostoha viszonyai

által reámért terhektől szabadítást nyerve, itthon saját hazájában; a maga régi családi hajlékaiban ismét megerősödjék. Kérjük és várjuk még a székelyföldnek a világforgalmi vasuti hálózattal törvénynyel biztosított oly kiegészítő összeköttetését, mely a világpiacra alkalmas terményeinek elszállítását könnyebbé és olcsóbbá teheti. Szükséges *az erdőknek legeltetésre való használhatása*, a melyekre a népnek állattenyésztése érdekében szüksége van, s melyeket magának az erdőtörvénynek megsértése nélkül is a legeltetésre használni veszély nélkül lehet.

Az udvarhelyi templom. Még nincs, de meglesz. Daniel Gábor főgondnok, Udvarhelymegye ny. főispánja az idei főtanács alkalmával egy értekezleten megbeszélés tárgyává tette, hogy az udvarhelyi unitáriusok még mindig csak egy imaterembe gyűlhetnek össze és szükségük volna egy templomra. Az értekezleten megállapítottatott, hogy egy csinos templom építtessék és annak tervéről a hely számbavételével az esperes gondoskodik. Az udvarhelyi unitáriusoknak már van a templomra egy néhány ezer koronájuk, de még többre lesz szükség; hogy mennyire, az a terv elkészítésével fog kitűnni. A tervet Pákey Lajos műépítész, az új unitárius collegium építője készíti.

Három kép. Az unitárius egyház képv. tanácsi tanácssterme három új képpel gazdagodott. Kettő jubileumi kép, a Ferencz József püspöké és az id. Daniel Gábor főgondnoké. Az első Steintól, Lehnbach-féle modorban kitűnő festmény; a második Veresztől, inkább secessióos modorban csak még vázlat, de hisszük, hogy a befejezéssel az is az lesz. A harmadik a Berde Mózsáé, a Kőváry Endre alkotása. A művész nemcsak szépen festett, hanem megalkotta Berde Mózsát. Az ő: a nagy székely nemes hazafi.

Kozma Ferencz jubileuma. Harmincz éve annak, hogy Kozma Ferencz a magyar tanügyre nézve áldásos pályáját megkezdette. Egy évig a székelykereszturi unitárius gymnasiumban volt tanár, s azután az ottani állami tanító főképezdében tanár s pár év múlva igazgató. Tizenöt év óta pedig Kolozsvármegyének érdemes tanfelügyelője. Ez idő alatt nemcsak a tanügynek tett hasznos szolgálatot, hanem mint író is kitűnt folyóiratokban, lapokban megjelent tanulmányaiival és cikkeivel, önállóan közreadott munkáival, s főleg a „Székelyföld közgazdaságáról és közművelődéséről“ írt művével, melyért a Magyar Tud. Akadémia levelező tagsággal is tisztelte meg. A székely népelet és népköltészet iránti érzéke teljesen méltó tagjává tette az Erdélyi Irodalmi Társaságnak is. Egy e nemű értékes tanulmányát adta nem régen közre folyóiratunk is. Tanügyi cikkeinek száma a különböző lapokban csaknem megszámlálhatatlan. Tanügyi munkásságát mint tan-

felügyelőnek hirdeti a Kolozs megyében felállított sok iskola és az összes iskoláknak szellemi vezetése, s ezenkívül mint a kolozsvári unitárius collegium egyik felügyelő gondnokának a collegium körüli jelentékeny munkássága és jótékony befolyása. A kolozs megyei tankerületi tanítótestület, hogy a valódi érdemnek tiszteletet adjon, ünneppel üli meg Kolozsvármegye kir. tanfelügyelője tanügyi munkásságának harminczadik évfordulóját. Mert valóban annak adózik, a valódi érdemnek, és annak adóznak tisztelettel mindazok a hatóságok és testületek, melyek ez ünnepélyben rokonszenvvél résztvesznek, melyeknek hő kívánsága, hogy az érdemes férfiú közhasznu munkásságát még számos éven keresztül folytassa. Ez a mi kívánságunk is meleg üdvözlésünk kifejezése mellett!

Jakab Elek sirkövének leleplezése. Kolozsvár történetrójának, a székely pályadíj-alap gyűjtőjének, kiről ez évi harmadik füzetünkben életrajzot és arcképet közöltünk, a székely pályadíj-alapot kezelő bizottság siremléket állíttatott a kolozsvári temetőben, hová a elhunytnak hamvait Budapestről szállíttatta le és a díszes emléket sept. 21-én — mindjárt azután, hogy az unitárius egyház Berde Mózsá siremléke leleplezésének ünnepét megtartotta, — kegyeletes beszédek mellett leleplezték. Beszédeket mondottak a Kőváry László bizottsági alelnökkel megjelent székely-bizottság részéről: Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő, a M. T. Akademia részéről: dr. Szádeczky Lajos, az Akademia képviselőjével megbizott egyetemi tanár. Azután koszorúkat helyeztek a sirra. A város koszorúját Szvacšina Géza polgármester tette le. Az unitár. egyházét Ferencz József püspök a következő beszéddel:

A magyar unitárius egyház koszorúját hoztam el siremlékedhez, elköltözött nagyérdemű hazánkfia, egyházunknak halálíg erős oszlopa s nekem különösen is feledhetetlen, nemes barátom!

Az általad kezdeményezett és nagy lelkesedéssel egybegyűjtött „Székely történelmi pályadíj-alap“ bizottsága mindnyájunkat szíven talált, a mikor elhatározta, hogy poraidat a fővárosi temetőből ide hozatja, annak a városnak a temetőjébe, a melynek történetét ragyogó tollal írtad meg, és a hol életed javát köztiszteletben leélted, s elhatározta azt is, hogy e pályadíj megteremtése s általában irodalmi munkásságod elismeréséül sírodhoz hazafias és kegyeletes érzéssel sirkövet állíttat.

Megtörtént.

Ime, a sok csalódás után, a mi téged az életben ért, egy engesztelő fénysugár! De vajjon érzed-e te annak rezgését? Érezned kell. Mert mi is érezzük lelkünknek e pillanatban lelkeddel érintkezését.

Vedd hát kedvesen a köztiszteletnek és elismerésnek e kegyeletes megnyilatkozását emléked iránt.

A mi engem illet, nekem, valóban, úgy tetszik, mintha ma különösen kedves dolgot cselekedtem volna Isten előtt is, hogy a midőn

csak az imént egyházunk anyagilag legnagyobb jóltevőjének siremlékére lettem egyházunk koszorúját, most ugyanazt tehetem a te siremlékednél, a ki szintén szellemed kincses tárházából egy félszázadon át gazdagítottad egyházunkat s szeretem hinni, hogy szellemed, jellemed, hazafiúi és vallásos érzületed is örökségül marad egyházunknak. Úgy legyen!

Franciaországban az egyesületi törvény szerinti eljárásra oct. 1-ét tüzte ki a köztársasági kormány. A szerzetrendeknek ez ideig kellett bejelenteni, hogy magukat alávetik az új törvénynek. Az országban levő 1663 szerzet közül a korábbi időről engedélye volt 910-nek; a többinek egyáltalán nem volt. Ez utóbbiak közül a kitűzött időig 40 férfi és 340 nőszerzet, vagyis összesen 380, melyeknek együttesen 3400 intézete van, nyújtotta be kérését a kormányhoz, hogy engedélyt nyerjen. A benediktinusok, dominicanusok, trappisták, karthausiak közül sokan mentek más országba; a karmeliták, a kik hasonlóan elhagyták volt Franciaországot, visszatértek és 11 szerzetházra kértek megerősítést. A jezsuiták és assumptionisták titokban más országokba vonultak. Leginkább Belgiumot árasztották el, hol kastélyokat, házakat és földbirtokot vásároltak. A francia jezsuiták Magyarországon is egy szerzetház építését vették czélba. A szegény Lengyelországot is még nagyobb számban akarják a pápa szerzetessei boldogítani, mint eddig. Csak Krakóban 30 apácza telepedett le Versaillesből. Olaszország a francia szerzetesek bevándorlása ellen rendszabályokkal akarja magát biztosítani. Ily biztosítás bizony Magyarország érdekeivel sem ellenkeznek.

Angliában közelebről egy kiváló theologiai tudós halt meg: Westcott, durhami püspök. Különösen a szentíratok szövegének tanulmányozásával foglalkozott. Harmincz évi fáradságos munka után 1881-ben Hort barátjával, akkor cambridgei tanárral az új szövetségnek kiadta a görög szövegét e czímen: „The New Testament in the original Greek“, mely kiadást a Tischendorf német tudósé mellett a legjelentékenyebbnek tekintették. Dr. Westcott vezérszerepet játszott az új-szövetségnek új angol fordításában is, melyet 1881-ben adtak ki. Az újszövetség szövegkritikájára nézve ő volt Angliának az újabb korban a legnagyobb tudósa, épp oly kiváló tudósa, mint dr. Colenso, natali püspök az ó-szövetségre nézve.

A pápai udvartartás a „Semaine Religieuse“ szerint évenként hét millió frankba kerül. Ebből három millió frankot fedez a pápa rendes jövedelme. A még hiányzó összeget pedig a Péter-filléreknek kell fedezni. De az utóbbi két évben, mind a mellett is, hogy a múlt év jubileumi év volt, mikor sokkal többen zarándokoltak Rómába, mint más években, csak két millió gyűlt be a Péter-fillérekből, s leg-

kevesebb Amerikából és Spanyolországból. Talán ez az oka, hogy Magyarországon egy-egy ultramontán püspök az iskolás gyermekeknél is Péter-fillér adakozást rendezett?

Olaszországban a vallási reform lassan halad elé. Vannak egyes kiváló vallásos szellemek az újabb időből, mint Mazzini, Terenzio Mamiani, kik a vallási reformnak bizonyosságai. De a reform utáni vágy még csak szűk körre terjed. A papság és a nemzet jobbjai azonban mindinkább érzik, hogy a vallási reform elöl sokáig kitérni nem lehet; aggnak a miatt a veszély miatt, mely Olaszországot az által fenyegeti, hogy a kik a római egyház tanaitól elfordulnak, a másik szélsőségre esve a hitet végképp feladják.

Gyászshírek. László József sz.-keresztúri tanárt fájdalmas betegség érte. Leánya, *László Anna*, Biró András mezőbándi ref. pap neje augusztusban, életének 28-ik, házasságának 5-ik évében elhunyt. — *Özv. szombathfalvi Szombathfalvi Józsefné* szül. h.-szt.-mártoni *Biró Katalin*, életének 78-ik, özvegységének 41-ik évében szeptember 22-én, H.-Recsenyében, rövid szenvedés után jobblétre szenderült. A megboldogult utolsó sarja volt annak a Biró-családnak, mely egyházunk küzdelmeiben kezdettől fogva az újabb korig jelentékeny részt vett. Özvegységének 41 évét a legnagyobb elvonultságban élte le, szűk családi körben, gyermekeinek jólétét munkálva csendesen, észrevétlenül; de a hom.-recsenyédi egyházközségünkhöz való ragaszkodását több ízben tette is kimutatta. Elhunytát gyászolják a rokonokon kívül: Szombathfalvi Lajos Sz.-udvarhely város r.-kapitánya, Szombathfalvi Albert ministeri titkár, mint fiai; özv. es.-szt.-mihályi Sándor Györgyné szül. Szombathfalvi Károlin mint leánya és Sándor Ákos főispáni titkár, mint unokája.